

HORIZONT 2021/14

Migrációkutató Intézet

Marsai Viktor – Sayfo Omar: [Húsz év után – a dzsihadista terrorizmus helyzete 2021-ben](#)

Marsai Viktor – Sayfo Omar: Húsz év után – a dzsihádisták terrorizmus helyzete 2021- ben

1. BEVEZETÉS

A 2001. szeptember 11-i terrortámadások 20. évfordulója, illetve az augusztusi afganisztáni amerikai és szövetséges kivonulás, valamint az azt kísérő összeomlás kapcsán felmerül a kérdés, hogy a „terrorellenes háború” (War on Terror) két évtizede milyen eredményeket hozott? Sikerült-e csökkenteni a dzsihádisták terrorizmus jelentette fenyegetést? Miként alakultak magának a dzsihádisták terrorizmusnak a trendjei az elmúlt húsz évben, és mi a helyzete napjainkban?

Mint látni fogjuk, az általános helyzet mindenképp súlyosabb, mint 2001-ben volt: a szervezetek – különösen Ázsiában és Afrikában – proliferálódtak és számos új hídfőt építettek ki, teljes térségeket destabilizálva – és esetenként ellenőrzve – Szomáliától Malin át egészen Afganisztánig. Ugyanakkor sikerült elkerülni a legrosszabbat: egy valóban globálisan szervezett és központilag irányított terroristahálózat létrehozását. Ráadásul Európa terrorfenyegetettsége az elmúlt években jelentősen csökkent.

2. A 2001 SZEPTEMBER 11-HEZ VEZETŐ ÚT

Noha a 20. század különböző iszlamista mozgalmi univerzális ideológiákat hirdettek, karakterükben magukon viselték anyaországuk és alapítóik kultúráit, így politikai céljaikat is gyakran helyi, nemzeti keretrendszerben tűzték ki. A modernkori „globális dzsihádisták” gondolata a palesztin Abdullah Júsuf Azzámtól (1941-1989) ered, aki a nemzetközi kommunista mozgalmak küzdelmére példaként tekintve az iszlám határokon átívelő harcát tartotta kívánatosnak. Gondolatai a szovjetek afganisztáni háborúja (1979-1989) idején találtak

ABSZTRAKT

A 2001 óta tartó „terrorellenes háború” (War on Terror) két évtizede változó eredményeket hozott. Az Egyesült Államoknak, illetve a vele nyíltan vagy hallgatólagosan szövethető erőknek sikerült szétzúzniuk a központi al-Káidát és likvidálni Oszáma bin Ládent, illetve a globális dzsihádisták második generációját képviselő ISIS-t. Ugyanakkor a szervezetek helyi franchise-ai – amelyek a globális narratíva megtartása mellett valójában a lokális politikai és társadalmi sérelmekre építve szervezték meg magukat – stabil és adaptív hálózatokat építettek ki elsősorban Afrikában és Ázsiában, melyek térnyerése továbbra is töretlen.

követőkre. A televíziókon keresztül sugárzott brutális képsorok akkoriban sokkolták az iszlám világot, és megjelentek olyan hangok, amelyek a muszlimok elleni kollektív háborúként értelmezték az eseményeket. A háború egy évtizede alatt arabok ezrei utaztak Afganisztánba és Pakisztánba, hogy a helyiekkel közösen felvegyék a harcot a szovjetekkel. 1988-ban Azzám tanítványa, a jemeni-szaúdi Oszáma bin Láden és az egyiptomi Ajman al-Zawáhiri a globális dzsihádisták eszméjét a szaúdi gyökerű puritán vallásértelmezésekkel párosítva megalapították az al-Káida nevű szervezetet. Bár a külföldi arab harcosoknak és magának a szervezetnek rendkívül korlátozott szerepe volt a szovjetek felett aratott győzelemben, azt saját sikerükként ünnepeelve hamarosan globális harcot vizionáltak a „másik Gonosz”, az Egyesült Államok ellen. Egy rövid szudáni kitérő után az al-Káida vezetése visszatért Afganisztánba, ahol 1996-ra a tálibok jelentősen kiterjesztették hatalmukat, és lehetővé tették a terrorszervezet számára, hogy táborokat működtessen az országban.

Az 1990-es években az afganisztáni veteránok és a kapcsolati hálójukhoz tartozó újoncok számos fronton fogtak fegyvert helyi muszlimokhoz csatlakozva. Boszniában a szerbek, Csecsenföldön az oroszok, Algériában, Egyiptomban és Jemenben a szekuláris diktátorok, vagyis a „közeli ellenség” ellen harcoltak. Az évtized végére azonban a dzsihádisták mindenhol defenzívába szorultak, a külföldieket, ahogy a harcok véget értek, elűzték vagy likvidálták.¹ Oszáma bin Láden így újult erővel fordult az egypólusúvá vált világrend ura, a szekuláris muszlim rezsimet támogató „távoli ellenség”, vagyis az Egyesült Államok ellen. A terroristavezér 1998-ban „minden muszlim személyes kötelességének” nevezve az amerikai célpontok, beleértve a civilek elleni támadásokat. Az Egyesült Államok erejét alábecsülve, szembe előtte az 1993-as szomáliai példa lebegett, ekkor ugyanis néhány amerikai halálát követően Washington visszavonulót fújt az afrikai országban. A szomáliai hadurak állítólag bizonyos al-Káida támogatásban is részesültek a harcok idején.² Bin Láden úgy vélte, hogy hasonló támadásokkal máshol is hasonló eredményeket érhet el. Számítása egy ideig beválni látszott. Az Egyesült Államok a kenyai és tanzániai nagykövetségei ellen 1998-ban elkövetett támadásokra csak korlátozott választ adott, rakétacsapásaival pedig nem tudta likvidálni az al-Káida Szudánban és Afganisztánban rejtőző vezetőit. 2000-ban pedig a jemeni Áden kikötőjében állomásozó USS Cole hadihajó elleni öngyilkos merényletet nem is követte érdemi válaszcselekedés.³ Az elkövetett terrorakciókhoz köthetően bin Láden sikeresen használta fel a szatellit technológia robbanásszerű terjedését az 1990-es években, így videóüzenetein keresztül az egész arab világ megismerte arcát és

¹ CRAGIN 2008.

² CTC 2007.

³ SHAY 2006.

céljait. Szervezete gazdaságilag is sikeres volt. Az ezredfordulóra már évi 30 millió dolláros bevételük volt, mellyel elsősorban a tálibokat támogatták.⁴

2001 szeptember 11-én két repülő csapódott be a New York-i világkereskedelmi tornyokba, egy harmadik pedig a Pentagon épületét vette célba. A minden korábbinál szofisztikáltabb terrortámadást az al-Káida magára vállalta. Az amerikaiak korábbi passzivitása miatt Oszáma bin Láden nem számított súlyos válaszra, a szovjetekkel folytatott háború tapasztalataiból kiindulva pedig azt remélte, hogy ha az Egyesült Államok háborúba is kezd Afganisztánban, abba előbb vagy utóbb bele fog roppanni.

3. A HANYATLÁS ÉVTIZEDE

A terrorvezér azonban elszámította magát: Washington válasza gyors és erőteljes volt. Miután a Tálibán megtagadta bin Láden kiadatását, 2001 végére az Egyesült Államok és szövetségesei egy katonai művelet keretében megdöntötték a tálib-rendszert. Ezzel az al-Káida elvesztette biztonságos hátszágát, 2001 decemberére pedig a terrorszervezet Afganisztánban bujkáló tagjainak 80 százalékaival végeztek a légicsapások. De nemcsak az ún. mag-al-Káida, hanem a nemzetközi dzsihád „franchise” is defenzívába szorult. A különféle titkosszolgálatok összehangolt akciókba kezdtek:⁵ a több, mint száz országot felsorakoztató terrorellenes szövetség hajszája pedig kiterjedt az olyan lokálisan működő, al-Káidához nem kötődő csoportokra is, melyek kapcsolatrendszerei fedést mutattak a terrorszervezetével. Válaszul számos egyiptomi, líbiai és egyéb dzsihádista szervezet elhatárolódott bin Ládentől és egyértelművé tette, hogy működését nem globális, hanem kizárólag helyi célokért folytatja. E mellett korábban számos, korábban velük szimpatizáló szaúdi és egyiptomi vallástudó is elítélte és iszlám-ellenesnek minősítette a terrorszervezet akcióit.⁶

Az al-Káida elleni harcot Barack Obama is folytatta, 2009-től Afganisztánban, Pakisztánban és Jemenben is rendszeressé váltak a célzott dróntámadások.⁷ A csoport pénzügyi hálózata elleni harc miatt a szervezet anyagilag is meggyengült. Ezt jól mutatta, hogy 2001 után már nem a központ támogatta az alszervezeteket, hanem az iraki, algériai és más csoportok finanszírozták a mag-al-Káidát, így utóbbi befolyása jelentősen csökkent. Ugyanakkor a nemzetközi fellépésnek köszönhetően a központ és az alszervezetek közötti kommunikáció is egyre nehezebbé

⁴ NCTA 2004.

⁵ RUDNER 2010.

⁶ BROOKINGS 2017a.

⁷ TBOIJ 2014.

vált. Noha még 2004-ben Madridban, majd 2005-ben Londonban sikerrel hajtottak végre terrortámadásokat, ezeket követően a magszervezet már nem tudott részt venni jelentősebb akciók megtervezésében. 2015-ben a párizsi Charlie Hebdo szerkesztősége elleni merényletet már az Arab-félsziget al-Káidájához (AQAP) kötődő terroristák hajtották végre, továbbá egyre inkább az amatőr szimpatizánsok által elkövetett támadások kerültek túlsúlyba.

2010 elejére úgy tűnt, az al-Káida a „szívekért és lelkekért” folytatott harcot is elvesztette, legalábbis a Közel-Keleten.⁸ Noha a 2001-es terrortámadást az iszlám világban – illetve azon belül a Közel-Keleten – sokan az amerikai külpolitika méltó büntetéseként értékelték, továbbá a rá következő afganisztáni, majd iraki beavatkozás, illetve a guantanamoi fogolytábor körüli botrányok nyomán az Egyesült Államok megítélése tovább romlott, az al-Káida ebből már nem tudott profitálni. A muszlim országokban működő alszervezetek ugyanis egyre gyakrabban támadtak civil, muszlim célpontokat, elidegenítve maguktól a helyi lakosságot. Ráadásul például a 2003-ban az alapszervezet által felülről létrehozott szaúd-arábiai szárny alig három év alatt összeomlott a hatóságok terrorellenes műveleteinek és a lakosság ellenállásának köszönhetően. Az al-Kaidának a beágyazódása más helyeken sem volt sikeres. Míg ugyanis a Muszlim Testvérek és más iszlamista csoportok, vagy akár az olyan terroristának minősített szervezetek, mint a palesztin Hamasz vagy a libanoni Hezbollah politikai céljaikat nemzeti keretek között jelölték ki, és a helyi állam által magára hagyott társadalmi csoportok számára szolgáltatásokat nyújtva részévé váltak a társadalom szövetének, az al-Káida a 2010-es évek elejéig szinte mindenhol idegen test maradt, tagjaikat jellemzően ideológiailag motivált külföldi harcosokból toborozták.

2011 májusában az Egyesült Államok hadseregének egy különleges alakulata a pakisztáni Abbottabadban rajtaütött a villán, amelyben Oszama bin Laden rejtőzött. A terrorista vezért likvidálták, hamvait a tengerbe szórták. Noha az akció jelentős propaganda sikert jelentett az Obama-kormányzatnak, valódi jelentősége nem volt. Addigra ugyanis bin Láden tevőleges szerepe már véget ért, az al-Káida eddigre nemzetközi „branddé” vált.

A Közel-Keleten az al-Káida helyi csoportjai leginkább politikai válságok nyomán, és csak rövid ideig tudták megvetni a lábukat. Az első ilyen front Irak volt, ahol Szaddam Husszein rezsimjének 2003-as megdöntését követően szunniták tömegei kerültek marginalizált státuszba. Ők ugyanis az új síita kormányzat politikáját és a síita milíciák megerősödését egzisztenciális fenyegetésként élték meg. Ezt a káoszt használta ki a jordániai állampolgárságú, afganisztáni kiképzésen átesett Abu-Muszab al-Zarkáwi amikor 2004-ben az előző rezsim biztonsági erőinek volt tagjaival kiegészülve megalapította az Iraki al-Káidát, mely – az anyaszervezet elképzelésével szemben – nem elsősorban az amerikai csapatok, hanem a kormányerők és a síita

⁸ PEWRESEARCH 2011.

lakosság ellen indított harcot. A szervezet körül azonban hamar elfogyott a levegő. 2006-ban al-Zarkáwit likvidálták, Núri al-Málíki miniszterelnök pedig kiegyezett a szunnita törzsekkel és közösségekkel, akik milíciákat hoztak létre és szembefordultak az al-Káidával.

Egyes területeken azonban, ahol a dzsihadisták képesek voltak rezonálni a helyi igényekre, a nemzetközi hajsza ellenére al-Káidának sikerült új „franchise”-okat kiépítenie. Ezeket jellemzően olyan, az iraki vagy afganisztáni hadszínteret megjárt dzsihadisták vezették, akik ugyan értették és használták a mag-al-Káida globális narratíváját, de valójában sokkal inkább építettek a helyi politikai és társadalmi feszültségekre. Ráadásul az esetek többségében alig tartottak fenn érdemi kapcsolatot a központi al-Káidával: műveleteiket, toborzó tevékenységüket maguk szervezték és irányították. Ekkor alakultak ki a szervezet helyi csoportjai Algériában (2007), Jemenben (2009), Szomáliában (2012) Szíriában (2012) és az Indiai szubkontinensen (2014). Noha ezek az anyaszervezet „márkanévét” erősítették (vagy éppen gyengítették), működésükben egyre önállóbbakká váltak, következőképpen a központ súlya folyamatosan csökkent. 2013-ban például hiába kritizálta a központ a Maliban működő csoportot a saríja túl gyors bevezetése miatt, utóbbi ugyanis a lakosság ellenérzését váltja ki.⁹

4. GLOBÁLIS ÉS LOKÁLIS DZSIHÁD AZ ARAB TAVASZT KÖVETŐEN

A 2011-ben kezdődő „arab tavasz” nyomában járó biztonsági vákuumot kihasználva a Tunéziában, Egyiptomban, Líbiában és Jemenben régebb óta jelen lévő, al-Káidához kötődő csoportok hamar rendezték soraikat és támadásokat indítottak helyi célpontok ellen. Az újjáéledő dzsihad fő színtere Szíria és Irak lett. A felkelés kezdetét követően Bassár al-Aszad elnök több ezer, korábban az iraki al-Káidában harcoló szíriai dzsihadistát engedett szabadon a börtönökből. Köztük volt Abu Mohamed al-Dzsóláni, akit 2011 augusztusában az iraki al-Káida vezetője, Abu Bakr al-Bagdádi felhatalmazott a szíriai al-Káida szárny megalapítására. A személyes és helyi érdekkellentétek miatt a két szervezet hamar különvált és eltérő fejlődési pályát járt be. Az al-Nuszra Front 2016-ban szakított az al-Káidával és azóta magát nemzeti keretrendszerben működő felszabadító szervezetként újradefiniálva próbálja maga mögött hagyni a terrorista múltat. A ma már Haj’at Tahrír al-Sám nevet viselő csoport jelenleg az észak-nyugat szíriai Ildib tartományt tartja ellenőrzése alatt és szisztematikusan számolja fel a területén működő külföldi dzsihadista csoportokat.

Abu Bakr al-Bagdádi ugyancsak szakított az al-Káidával, pontosabban annak új vezetőjével, Ajman al-Zawáhirivel, akit nem tartott bin Láden méltó utódjának. Al-Bagdádi szervezetének

⁹ BBC 2013.

nevét Iszlám Államra (ISIS) változtatta, és 2014 nyarán kikiáltotta területi alapon nyugvó kalifátusát. Ezzel sikerült azt elérnie, amit a mag-al-Káidának soha: ellenőriznie és működtetnie egy nagyobb földrajzi entitást. A terrorszervezet kezdeti sikerei annak voltak köszönhetőek, hogy a szíriai és iraki frontok egyetlen fontosabb szereplője sem tekintett igazi veszélyként rájuk. 2015 májusára így al-Bagdádi már egy Egyesült Királyság méretű területet hasított ki Irakból és Szíriából, a terrorszervezet pedig egyre inkább államként kezdett működni: törvényhozó és végrehajtó szerveket hozott létre, rendőrséget, közigazgatást és hírszerzést szervezett. Területén betiltotta a dohányzást, a férfiaknak kötelezővé tette a szakállviselést, a nők pedig csakis férfi kísérelével és fekete lepelbe bugyolálva léphettek az utcákra. Emellett a terrorszervezet minden korábnál brutálisabb videókkal sokkolta a nemzetközi közvéleményt.

Az ISIS hatalmának megszilárdulását elsősorban a társadalmi és politikai helyzet segítette. Az iraki lakosság egy része számára az Iszlám Állam – melynek soraiba sok helyi lakos is beállt – a kisebbik rossznak tűnt a kurd és Irán által támogatott síita milíciákhoz képest, így tömegével tettek bej'á-t (hűségesküt) a „kalifának”. Hátországuk Szíriában is helyi dinamika szerint szerveződött, a többség a javakért való hozzáférés reményében és a kollektív túlélés érdekében hódolt be a terrorszervezetnek. A „globális dzsiháid” a számokat tekintve új korszakba lépett. Míg az 1990-es években Csecsenföldön, Algériában és más frontokon még csak pár tucat külföldi önkéntes harcolt, addig a „kalifátus” területére több, mint 40 ezer külföldi dzsihádistát érkezett, többnyire a Közel-Keletről, a posztszovjet térségből és Közép-Ázsiából, kisebb részben pedig Európából.¹⁰

A területiség ugyanakkor sebezhetővé is tette az Iszlám Államot, hiszen láthatóvá – és ezzel támadhatóvá – tette szervezetet. 2015 közepére már közel hatvan ország állt hadban az ISIS-szel, 2015 októberében pedig az Egyesült Államok kurd és arab milíciákból létrehozta a Szíriai Demokratikus Erőket (SDF), mely az Iszlám Állam elleni harc egyik legfőbb szárazföldi hadoszlopa lett. Hamar kiderült, hogy a „kalifátus” felőrlése kizárólag elhatározás kérdése, így 2017 végére a terrorszervezet szíriai és iraki szárnya összeomlott.

Hasonlóan azonban az al-Káidához, felívelési időszakában az ISIS egy nyitott franchise-zá vált, amelyhez számos független, vagy addig az al-Káidához kötődő csoport csatlakozott Nyugat-Afrikától Líbián és Egyiptomon át Afganisztánig és a Fülöp-szigetekig. Emellett megszorodtak a digitális térben radikalizálódott/radikalizált magányos farkasok is.¹¹ 2013 és 2016 között húsz országban több mint száznyolcvan terrortámadást hajtottak végre a szervezethez kötődő csoportok és dzsihádisták. 2015-ben terrorhullám söpört végig Nyugat-Európán is, melyeket

¹⁰ Lásd erről DEZSŐ 2020.

¹¹ CTC 2015.

kisebbségben közvetlenül az Iszlám Állam, nagyobb részben pedig nekik hűséget fogadó friss és többed generációs bevándorlók követtek el. Az Iszlám Állam internetes térnyerése válaszul a Facebook és a Twitter fiókok ezreit függesztette fel, a kormányok pedig megkezdték az online tér minden korábbinál szigorúbb szabályozását – változó sikerrel.¹² És bár például az európai szolgálatoknak sikerült elejét venni egy, a 2015-16 során tapasztalt újabb terrorhullámnak, a dzsihádisták ideológia továbbra is jelen van és generál támadásokat a kontinensen: a EUROPOL éves jelentése szerint 2020-ban az EU, Nagy-Britannia és Svájc területén 15 iszlamista támadást hajtottak végre, további hatot pedig a hatóságok akadályoztak meg.¹³

2021 augusztusában az Egyesült Államok befejezte afganisztáni hadműveletét. A szövetséges csapatok kivonulásával a nemzetközileg elismert kormány összeomlott, a tálibok pedig rohamléptekkel szereztek vissza az irányítást az ország felett. Az Egyesült Államokkal korábban folytatott tárgyalásokon az iszlamisták azt ígérték, hogy politikai céljaikat Afganisztánra korlátozzák, és a jövőben nem engedik, hogy területeiken olyan csoportok szerveződjenek, amelyek külföldi célpontokat kívánnak célba venni. A dzsihádisták színtér és az afganisztáni helyzet átalakulásával a tálibok és az Egyesült Államok céljai immár részleges fedésben vannak. 2015 óta ugyanis a tálibok is harcot folytatnak az Afganisztánban szerveződő Khoraszáni Iszlám Állam ellen, mely őket is hitetleneknek tartja, így megkérdőjelezi az autoritásukat is. Az amerikai kivonulást követő zűrzavart kihasználva a terrorszervezet több merényletet is végrehajtott Kabulban és más városokban. Jelentős esélye van annak, hogy az amerikai haderő a jövőben a tálibokkal együttműködve, vagy legalábbis velük koordinálva vegye fel a harcot az Iszlám Állam ellen.¹⁴

5. AFRIKA, A RÉGI-ÚJ HADSZÍNTÉR

2021-re Ázsia mellett Afrika vált a globális dzsihádistizmus legfőbb hadszínterévé. Már-már megdőbentő a szélsőséges iszlamista szervezetek térnyerése a kontinensen. Ennek a folyamatnak fontos mérföldkövei voltak a szomáliai as-Sabáb (2005), az al-Káida az Iszlám Maghreb Földjén (AQIM) (2007), illetve az új vezetés alatt megszervezett nigériai Boko Haram létrejötte (2009). A 2010-es évektől kezdve már robbanásszerű minőségi és mennyiségi változásnak lehettünk a tanúi. Az afrikai szervezetek messze az Iszlám Állam előtt voltak ellenőrzésük alá több százezer négyzetkilométernyi területet és több millió embert, ahol közigazgatást és szolgáltatásokat szerveztek, illetve terjeszteni kezdték ideológiájukat. 2009-ben összesen öt afrikai

¹² BROOKINGS 2017b.

¹³ TE-SAT 2021. 7.

¹⁴ THE NEW YORK TIMES 2021.

országban voltak jelentős dzsihádista csoportok, ahol 288 támadást hajtottak végre 1 500 fő körüli halálos áldozatot követelve.¹⁵ 2020-ra az erőszakos incidensek száma 4 956-ra, vagyis a 17-szeresére nőtt, a halálos áldozatok száma pedig meghaladta a 12 000 főt.¹⁶ Sőt a legrosszabb időszakban, 2015-ben, a Boko Haram legbrutálisabb támadásai idején legalább 18 856 emberrel végeztek a dzsihádisták.¹⁷ 2021-re azon országok száma, amelyben a szélsőséges szervezetek aktívak voltak, 5-ről 19-re nőtt.¹⁸

Ennek az alapvető okai – ahogyan az ENSZ Fejlesztési Programjának 2017-es jelentése rámutatott – ugyanazok voltak, mint más színterek esetében: az al-Káida első generációjához, illetve a központhoz képest a helyi franchise-ok felismerték, hogy túlélésük attól függ, milyen mértékben tudnak alkalmazkodni a lokális viszonyokhoz, és ezáltal mély társadalmi beágyazottságra szert tenni.¹⁹ Ennek során vagy egy eleve bukott/összeomlott államban vetették meg a lábukat és igyekeztek kielégíteni a lakosság igényeit a rendre és stabilitásra (Szomália), vagy olyan, a központok által marginalizált területeken, országrészekben (úgynevezett *ungoverned spaces*, nemkormányzott területek) kezdtek el tevékenykedni, ahol a lakosság azt érezte, nem számíthat a korrump és nepotista központi hatalom támogatására (Csád-tó medencéje, Észak-Mali, Észak-Mozambik stb.). A helyzetet jól jellemzi egyébként, hogy a mozgalmakat azok az országok (Egyiptom, Algéria, Etiópia, Kenya) tudták mederben tartani és részben felszámolni, amelyek erős központi hatalommal rendelkeztek és ellenőrzés alatt tudták tartani saját területüket, vagy a társadalom – a polgárháborús állapotok és a megosztottság ellenére – egységesen olyan fenyegetést látott a dzsihádistákban, amely közös fellépésre sarkallta őket (Líbia). Ott azonban, ahol egyes népcsoportok, klánok, törzsek a számukra kedvezőtlen status quo megváltoztatására szolgáló eszközként tekintettek rájuk, a szélsőségesek gyorsan teret nyertek. És bár a helyi közösségek esetenként felismerték, hogy új patrónusaik rosszabbak az előzőeknél, általában már késő volt.

2021-re alapvetően hat nagy dzsihádista gócpont alakult ki Afrikában. Az egyik a Mali-Niger-Burkina Faso közti hármashatár térsége, amelynek hatásai a Guneai-öböltől a Maghreb-ig érződnek. A másik a Csád-medence, ami a különféle Boko Haram frakciók működési területe. A harmadik a Sínai-félsziget, ahol helyi Iszlám Állam csoportok tevékenykednek, a negyedik pedig Kelet-Kongó, ahol az ADF nevű szervezet esküdött hűséget az ISIS vezetésének. Végül meg kell említenünk a szomáliai as-Sabábot, amely Kenyában, Etiópiában és Ugandában is bír

¹⁵ ACSS 2019.

¹⁶ ACSS 2021.

¹⁷ ACSS 2019.

¹⁸ ACSS 2021. és saját kutatás.

¹⁹ UNDP 2017.

kapcsolatokkal és hajt végre akciókat, illetve a mozambiki Anszár asz Szunnát, amely már tanzáni célpontok ellen is hajtott végre merényleteket.

A helyi sérelmekre építő dzsihádisták előretörése megállíthatatlannak tűnik. Még az Egyesült Államok is elismerte, hogy például a Száhelben nemhogy megsemmisíteni, de feltartóztatni sem sikerült a szélsőségesek előretörését a szövetséges erőknek.²⁰ Mindezek tükrében nem véletlen, hogy több afrikai vezető is aggodalmának adott hangot amiatt, hogy a Tálibán afganisztáni győzelme tovább fogja lelkesíteni a helyi csoportok háborúját a földrészen.²¹

A helyzetet bonyolítja, hogy nem csupán az Egyesült Államok döntött a terrorellenes háború korlátozása mellett. 2021 júniusában Emmanuel Macron francia elnök is bejelentette, hogy 5 100 főről 3 000-re csökkenti a Száhelben harcoló francia erők létszámát.²² Mindez különösen aggasztó annak fényében, hogy a dzsihádisták elleni harc eddig sem állt jól a térségben, és nagyon kicsit az esély arra, hogy a helyzet javulni fog.

A dzsihádisták jelenléte óriási problémákat generál a kontinensen. Csak ha a külső és belső menekültekre gondolunk, 2020-ban a szervezetek generálta konfliktusok csaknem 7 millió embert kényszerítettek otthonuk hagyására.²³ Ráadásul a COVID-19 okozta nehéz gazdasági helyzetben sokan döntenek úgy, hogy csatlakoznak a szervezetekhez, amelyek védelmet és megélhetést biztosítanak harcosaik számára. Mindez pedig tovább destabilizálja az eleve törékeny állami struktúrákat.

6. TRENDEK ÉS KILÁTÁSOK

Az elmúlt húsz év váltakozó sikereket hozott a globális dzsihádiszmus és az ellene szövetkező erők harcában. A nemzetközi szereplőknek sikerült mindkét nagy, globális szerepre törekvő szervezet központi vezetését, az al-Káidáét és az Iszlám Államét is likvidálni, illetve degradálni. Nem járt tehát sikerrel az az erőfeszítés, hogy egy csoport vonja irányítása alá a mozgalmat. Így bár narratívájában, ideológiájában és részben nevében egységes mozgalom jött létre, az csak földrajzi tekintetben volt globális, vagyis abban, hogy szinte minden kontinensen tudott magának követőket szerezni. Ugyanakkor ezek a magányos elkövetők, illetve helyi franchise-ok messze nem koordinálnak egymással olyan szorosán, mint ahogy azt akár Oszám bin Ládén, akár Abu Bakr al-Bagdádi remélte. Sőt, mivel fiatalos lendületével az Iszlám Állam elsősorban

²⁰ DoD 2020. 44.

²¹ FT 2021.

²² DW 2021.

²³ UNHCR 2021.

az al-Káida kárára növekedett, így hamarosan harc indult a két terrorszervezet között, hogy melyikük jogosult a globális dzsihad vezetőjének szerepére.²⁴ 2021-ben az látszik, hogy az egyes lokális csoportok nagyjából fele-fele arányban oszlanak meg a két szervezet között, és hogy bár elő-előfordul kooperációs a két nagy hálózat között, jellemzőbb köztük a fegyveres konfrontáció. Mindez jelentősen csökkenti műveleti és erőketítő képességeiket, és apasztja erőforrásait.

Ugyanakkor a globális dzsihad földrajzilag továbbra is terjeszkedik, és bár a hatékony titkoszolgálati fellépés, illetve nemzetközi kooperáció miatt Európa terrorfenyegetettsége jelentősen csökkent az elmúlt években, a Közel-Keleten pedig legalábbis stagnál a helyzet, Afrikában azonban gyors ütemben romlik. Utóbbi mögött erőteljes politikai (törekeny államok, elnyomó rezsimek, rossz kormányzás), társadalmi (vélt vagy valós csoportosérelmek, etnikai, vallási, kulturális ellentétek) gazdasági (mélyszegénység, fejlődési perspektíva hiánya, erőforrás-konfliktusok) és klimatikus (klímaváltozás) okok állnak, amelyek kezelése legfeljebb középtávon képzelhető el. Így a terrorellenes háború harmadik évtizede sem kecsegtet sok jóval – és valószínűleg nem az utolsó lesz ebben a sorban.

²⁴ BROOKINGS 2015.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ACSS (2019): *Frontlines in Flux in Battle against African Militant Islamist Groups*. 2019.07.19. Forrás: <https://africacenter.org/spotlight/fronts-fluctuate-in-battle-against-african-militant-islamist-groups/> (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- ACSS (2021): *African Militant Islamist Group Violence Maintains Record Pace, though Slowing*. 2021.07.27. Forrás: https://africacenter.org/spotlight/african-militant-islamist-group-violence-maintains-record-pace-though-slowing/?fbclid=IwAR0eyjWtB9eU_uMKrtBTnDIIPq0Lt0O2K_1ep99ItrCuxfoaePpUmALyHQ (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- BBC (2013): *Mali Islamists warned about Sharia in al-Qaeda 'manifesto'*. 2013.02.26. Forrás: <https://www.bbc.com/news/world-africa-21587055> (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- BROOKINGS (2015): *ISIS vs. Al Qaeda: Jihadism's global civil war*. 2015.02.24. Forrás: <https://www.brookings.edu/articles/isis-vs-al-qaeda-jihadisms-global-civil-war/> (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- BROOKINGS (2017a) *Judging al-Qaida's record, Part I: Is the organization in decline?* 2017.06.29. Forrás: <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/06/29/judging-al-qaidas-record-part-i-is-the-organization-in-decline/> (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- BROOKINGS (2017b): *How to hunt a lone wolf: Countering terrorists who act on their own*. 2017.02.14. Forrás: <https://www.brookings.edu/opinions/how-to-hunt-a-lone-wolf-countering-terrorists-who-act-on-their-own/> (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- CRAGIN, R. Kim (2008): *Early History of Al-Qa'ida*. The Historical Journal, Cambridge.
- CTC (2007): *Al-Qa'ida's (Mis)Adventures in the Horn of Africa*. Forrás: <https://www.ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2010/06/Al-Qaidas-MisAdventures-in-the-Horn-of-Africa.pdf> (Megtekintve: 2021. 09. 07.)
- CTC (2015): *Tailored Online Interventions: The Islamic State's Recruitment Strategy*. 2015.10. Forrás: <https://www.ctc.usma.edu/tailored-online-interventions-the-islamic-states-recruitment-strategy/>
- DEZSŐ Tamás (2020): *Foreign Terrorist Fighters in the Islamic State*. Limen 2020/1, I. 5-84.
- DOD (2020): *East Africa Counterterrorism Operation – North And West Africa Counterterrorism Operation – Lead Inspector General Report To The United States Congress. Apr. 1, 2020 – June 30, 2020*. Forrás: <https://www.dodig.mil/reports.html/Article/2331453/lead-inspector-general->

- [for-east-africa-and-north-and-west-africa-counterterrori/](#) (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- DW (2021): *France: President Macron announces end of Sabel military operation*. 2021.06.10. Forrás: <https://www.dw.com/en/france-president-macron-announces-end-of-sahel-military-operation/a-57848169> (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- FT (2021): *Mubammadu Buhari: Africa needs more than US military aid to defeat terror*. 2021.08.15. Forrás: <https://www.ft.com/content/5e50eed6-1ca6-4a28-8341-52157b2f946c> (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- NCTA (2004): Monograph on Terrorist Financing. Forrás: https://govinfo.library.unt.edu/911/staff_statements/911_TerrFin_Monograph.pdf (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- PEWRESEARCH (2011): *Osama bin Laden Largely Discredited Among Muslim Publics in Recent Years*. 2011.05.02. Forrás: <https://www.pewresearch.org/global/2011/05/02/osama-bin-laden-largely-discredited-among-muslim-publics-in-recent-years/> (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- RUDNER, Martin (2010): *Hunters and Gatherers: The Intelligence Coalition Against Islamic Terrorism*. International Journal of Intelligence and CounterIntelligence
- SHAY, Shaul (2006): *The Red Sea Terror Triangle: Sudan, Somalia, Yemen, and Islamic Terror*. Routledge, London.
- TE-SAT (2021): *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2021*. Forrás: file:///C:/Users/MarsaiV/AppData/Local/Temp/tesat_2021_0.pdf (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- TBoIJ (2014) *Get the Data: What the Drones Strike*. 2014.05.23. Forrás: <https://www.thebureauinvestigates.com/stories/2014-05-23/get-the-data-what-the-drones-strike> (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- THE NEW YORK TIMES (2021) *US Military Wary of Working With Taliban Against ISIS-K*. 2021.09.01. Forrás: <https://www.nytimes.com/live/2021/09/01/world/afghanistan-news> (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- UNDP (2017): *A Journey to Extremism in Africa*. Forrás: <https://journey-to-extremism.undp.org/> (Megtekintve: 2021. 09. 08.)
- UNHCR (2021): *Global Trends – Forced Displacement in 2020*. 2021. Forrás: <https://www.unhcr.org/60b638e37/unhcr-global-trends-2020> (Megtekintve: 2021.08.24.)

A Migrációkutató Intézet elektronikus kiadványsorozata

Kiadó: **Migrációkutató Intézet**

Szerkesztés és tördelés: Kóczán András Imre

Lektorálta: Veres Kristóf György

A kiadó elérhetősége: H-1518 Budapest, Pf. 155

Tel.: +36 1 372 0191

E-mail: info@migraciokutato.hu

Az elemzés és annak következtetései kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik, és nem tekinthetők a Migrációkutató Intézet álláspontjának.

© Marsai Viktor, Sayfo Omar, 2021

© Migrációkutató Intézet, 2021

ISSN 2677-1780